

РОЗДІЛ 4. СОЦІАЛЬНА РОБОТА CHAPTER 4. SOCIAL WORK

DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2022-6-13>

УДК: 378.014.53:376-056.26(08)

Марина Володимирівна Бачинська
ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-4255-2076>
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності імені Т. Г Сосновської,
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
м. Кам'янець-Подільський, Україна
bmv-marisha37@ukr.net,
bmv.marisha37@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

У оглядово-методичній статті визначено актуальність та необхідність педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді в умовах українського воєнного сьогодення. Схарактеризовано супроводжуючі види діяльності в комплексній реабілітації підростаючих осіб. Надано рекомендації щодо засобів педагогічної та соціально-психологічної реабілітації, схематично подано її етапність. Розкрито компоненти психолого-педагогічної реабілітації дітей та молоді. Визначено специфіку підходів щодо реабілітаційної роботи з молоддю, яка має особливі фізичні та ментальні потреби.

Ключові слова: військові події, діти, молодь, особи з інвалідністю, соціальна допомога, реабілітація.

Вступ. Проблема педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді в умовах масштабної війни в Україні продовжує набувати все більшої актуальності. У зв'язку з численними небезпеками для життєдіяльності й значимими стресовими станами у громадян, які проживають вздовж лінії розмежування та в окупованих районах, спостерігаємо різноманітні психолого-неврологічні й фізичні розлади, такі, як: порушення сну, розлади уваги, пам'яті, тривожність, посилення соматичних захворювань, емоційне вигорання та інше. Зауважимо, що по-особливому такі розлади виявляються у дітей та молоді, оскільки через відсутність сформованої стресостійкості та зрілої досвідченості вони є найбільш безпорадними до різних екстремальних

ситуацій, зокрема, воєнних дій. Емпіричні дослідження групи авторів Н. Бочкар, О. Залеської, Є. Дубровської, Т. Рєпнової, Н. Худякової та ін. (2014) свідчать про те, що діти та молодь, які перебувають у складних життєвих обставинах, зокрема, знаходяться в умовах війни, потребують соціально-психологічної реабілітації для подолання таких труднощів, як: проблеми з навчанням, у взаємовідносинах із батьками та однолітками, зі здоров'ям; проблеми з вирішенням побутових питань і самообслуговування; деформації навичок спілкування та уміння активно діяти у разі виникнення складних життєвих обставин. Особливі труднощі та стан соціальної неспроможності відчувають ті діти та молоді особи, що мають різні психофізичні порушення, особливі ментальні потреби та інвалідність.

Крім цього, внаслідок воєнних дій часто батьки не мають можливості повною мірою здійснювати свої батьківські обов'язки щодо власних дітей, вони відчувають непереборні життєві труднощі, які зумовлюють безпорадність щодо надання необхідної емоційної та матеріальної підтримки неповнолітнім. У цих умовах, за даними громадської організації Ла Страда-Україна (Війна, 2022), спостерігається сплеск домашнього та ґендерного насильства.

Численні наукові розвідки сучасних українських вчених спрямовані на вивчення спектру різноманітних проблем, з якими стикнулися діти та молодь в умовах війни та засобів їхнього подолання. Так, соціально-педагогічну проблематику розвитку дітей та молоді в умовах війни та наслідків їхнього вимушеного переселення вивчали Т. Алексєєнко, Л. Гончар, Д. Бібік, Т. Куниця (2020); особливості соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами вивчали І. Григоренко та Н. Савельєва (2017); соціальну проблему віктимблеймінгу проаналізувала Г. Лещук (2021). Теоретичні основи реабілітаційної психології щодо осіб, постраждалих у війні обґрунтували Л. Царенко, Т. Вебер, М. Войтович, Л. Гриценко, В. Кочубей, Л. Гридковець (2018). Уточнення ролі соціально-психологічного реабілітування у процесі відновлення самопочуття дітей та молоді присвячена робота О. Кравченко (2021).

Досліджуючи різноманітні методи та прийоми корекційно-реабілітаційної діяльності, вчені погоджуються з тим, що соціально-психологічна реабілітація є комплексною, багаторівневою та динамічною системою заходів, спрямованих на відновлення, розвиток, утвердження психо-соціального статусу особистості та містить педагогічні, психологічні, соціальні складові. Так, вивченням засобів діагностування стану здоров'я студентської молоді займались Г. Тимченко та А. Літвінова (2021); організаційно-методичні аспекти роботи психологів з дітьми та молоддю, що постраждали в наслідок війни вивчала Н. Лунченко (2014), особливості роботи

вчителів загальноосвітніх шкіл із цим контингентом дітей визначила О. Солов'йова (2014); аналіз ресурсів соціального партнерства як інструменту закладів вищої освіти здійснила група авторів М. Кузьміна, О. Масюк, В. Кузьмін, І. Мещан (2021). Нами вже опубліковано наукову розвідку щодо механізмів ментального відновлення дітей та молоді в аспекті соціальних подій воєнного сьогодення (Бачинська, 2022). Поточна стаття є продовженням нашого наукового пошуку засобів реабілітування осіб, що постраждали в умовах війни та представляє здобутки саме організаційно-методичного характеру, що можуть стати в нагоді фахівцям педагогіки, соціальної роботи та психології.

Мета статті: розкрити організаційно-методичні особливості педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді, які постраждали внаслідок військових дій в Україні.

У процесі дослідження ми користувались загальнонауковими **методами**, що дозволило здійснювати аналіз, порівняння, конкретизацію, узагальнення відомостей про особливості педагогічної та соціально-психологічної реабілітації осіб, що постраждали через війну. Також були використані емпіричні методи спостереження та узагальнення власного досвіду, що дозволило сформулювати окремі рекомендації, виділити уніфіковані для різних видів реабілітації прийоми організації фахівцями міжособистісного спілкування з дітьми та молоддю, що постраждали внаслідок військових дій в Україні.

Нормативно-організаційні аспекти реабілітації дітей та молоді, що постраждали через війну. Згідно з міжнародними стандартами при будь-яких діяльностях відносно неповнолітніх першочергову увагу варто приділяти правовому захисту дітей та забезпечити їхні потреби, а в умовах збройних конфліктів мінімізувати ці негативні наслідки. Тому законодавчим актом від 26.01.2016 № 936-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та

підтримки сімей з дітьми» внесені корективи до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства», якими було утворено нову категорію громадян, які потребують підтримки, – це діти, які є постраждалими у зв'язку з військовими діями та збройними конфліктами, також таким особам має гарантуватись захист зі сторони держави, усебічна допомога та реабілітаційні заходи.

Крім дітей та молоді, до суб'єктів процесу відновлення (реабілітування) можуть відноситись вчителі, викладачі, соціальні педагоги, вихователі, психосоціальні працівники та благодійники, які мають потенційну можливість зробити чимало задля того, аби потішити та забезпечувати реабілітацію своїх учнів; допомогти їм свідомо сприймати ці непрості події (Шевцов, 2009). Стабільний та надійний зв'язок з психолого-педагогічними працівниками, фахівцями з виробничого навчання, вихователями, соціальними працівниками та близькими людьми поліпшить відновлення в них відчуття безпеки. Саме в такі дні надійність, співпереживання та компетентності фахівців набувають особливої важливості й актуальності.

Широкий спектр фахових суб'єктів реабілітаційного процесу зумовлює його комплексність, багаторівневість та динамічність. Реабілітаційні заходи мають спрямовуватись на реалізацію розвивальних, виховних, навчальних цілей і єдності психологічної, медико-оздоровчої, педагогічної та соціальної реабілітації дітей та молоді. Вони мають базуватися на засадах поєднання традиційності, інноваційності та альтернативності (Кравченко, 2021). Педагогічна та соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді, що постраждали внаслідок війни, спрямовані на відновлення особистісної цілісності, розвиток і формування здібностей та якостей, що дозволяють підростаючій особистості здійснювати різні соціальні ролі, мати можливість бути включеними у можливі для них сфери соціальних відносин і життєдіяльності.

У процесі відновлюючої взаємодії різних фахівців із дітьми та молоддю, що постраждали від війни в Україні, реалізується сукупність заходів реабілітаційного спрямування, які ми класифікуємо таким чином:

1) заходи ерготерапії, спрямовані на повернення здатності до самообслуговування і переміщення; заходи щоденної реабілітації, що спрямовані на відновлення навичок виконання щоденної побутової діяльності;

2) корекційно-виховні заходи у навчальному процесі, спрямовані на опанування дітьми та молоддю конкретної системи знань, нормативів і світоглядних ціннісних орієнтирів, які сприяють їхньому успішному функціонуванню як повноправних членів суспільного життя;

3) фахова підготовка та перепідготовка задля одержання додаткової професії;

4) родинна реабілітаційна діяльність включає різноманітні заходи (соціальні, педагогічні, психологічні), які спрямовуються на поновлення звичних, типових рольових призначень особистості в сім'ї та підготовку її до майбутнього життя;

5) дозвіллево-рекреаційні реабілітаційні заходи, які сприяють задоволенню потреб щодо фізичного розвитку та особистісного зростання. Це соціокультурні, спортивні, також фізкультурні й оздоровчі заходи;

6) заходи із соціально-психологічної підтримки дітей та молоді, які можуть бути реалізовані в різних освітньо-відновлюючих процесах різними фахівцями з метою поновлення особистісного їхнього статусу, відновлення властивостей та рис, що дозволятимуть у майбутньому вправно здійснювати своє соціальне призначення (сімейне, батьківське, подружнє, громадське, політичне, культурне). Крім цього, до спектру цих послуг відносимо комунальні та побутові послуги.

Уніфікованими етапами організації заходів педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді, які постраждали внаслідок військових дій, є п'ять визначених кроків (рис. 1).

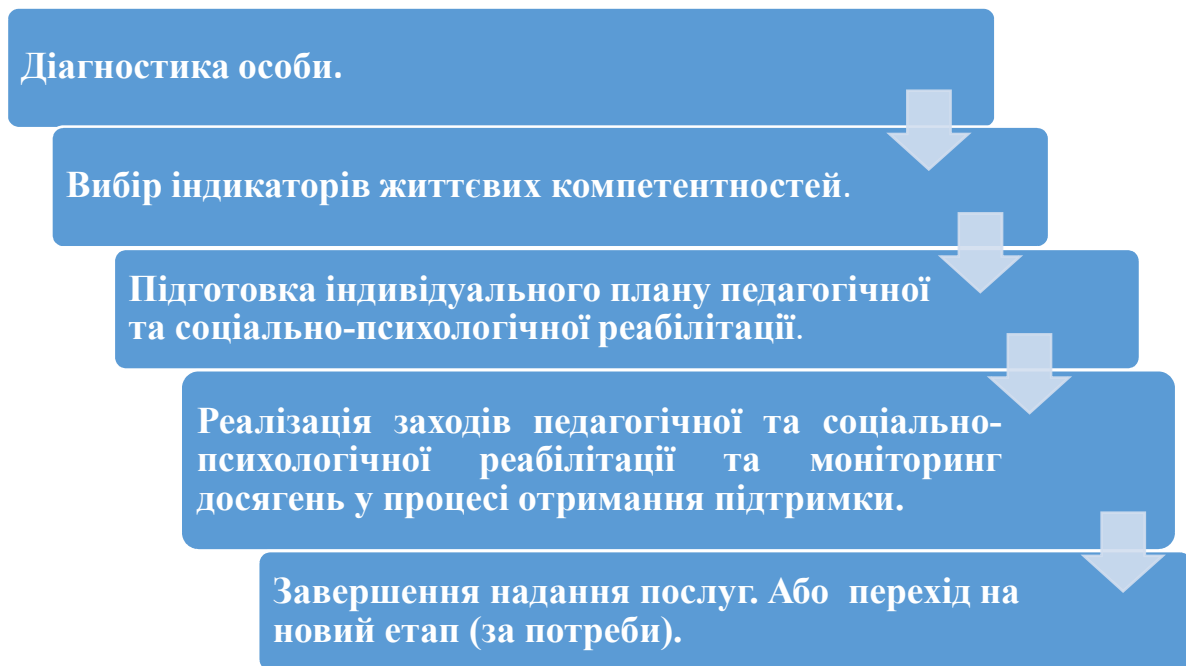

Рис. 1. Етапи педагогічної та соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді, які постраждали від війни в Україні (Джерело: розробка автора)

Щодо *видів діяльності* фахівців, методів та прийомів реалізації заходів педагогічної та психолого-педагогічної реабілітації дітей та молоді, то зазначимо, що відомі фахівцям реабілітації види активностей є виправданими також і для осіб, що постраждали внаслідок війни в Україні:

1) діагностування (використання методів спостереження, тестування, опитування та ін., що дозволяє визначити стан дитини та сформування реабілітаційні завдання);

2) просвітницька та профілактична робота (індивідуальні бесіди-консультації, тематичні лекції, дискусії, групові ігрові заняття, фільмотерапія, бібліотерапія);

3) психолого-педагогічний супровід (соціально-психологічні тренінгові заняття, ділові рольові ігри, професійна орієнтація, зустрічі та спілкування у групах за інтересами);

4) корекційно-терапевтична робота (тілесноорієнтована терапія, логотерапія, терапія самовиховання, психогімнастика, арт-терапія, музикотерапія, ароматерапія, бібліотерапія, аніматерапія, іпотерапія, працетерапія,

символдрама, пісочна терапія та інше); групова робота (тренінги особистісного становлення, просвіта, сімейна психотерапія, заняття в майстернях, соціотерапія, ігротерапія, дискусійна терапія та інше) (Бочкор та ін., 2014; Царенко та ін., 2018; Шевцов, 2009).

Якщо ж характеризувати педагогічну та соціально-психологічну реабілітацію дітей та молоді з різними психофізичними порушеннями та інвалідністю в умовах воєнного сьогодення, то зазначимо, що в таких випадках варто обов'язково формувати індивідуальну реабілітаційну програму, яка включатиме в себе різноманітні дієвих видів, методів та прийомів реабілітаційної діяльності із чітким визначенням індикаторів життєвих компетентностей, чітким переліком заходів реабілітації, які будуть спрямовані на розвиток життєвої компетентності та відновлення пошкоджених функцій організму (*Про затвердження*, 2022). При цьому реабілітаційні заходи роботи з дітьми з особливими потребами завбачають формування належного розвивального середовища для них з урахуванням особистісної та фізіологічної

специфіки; оптимізацію процесів діагностування зовнішнього та внутрішнього стану; створення потрібних умов для корекції та долання психофізичних й сенсорних порушень; посилення рівня життєвої обізнаності; презентацію сімейно-орієнтованого виховання таких осіб; подальші інтеграційні процеси щодо включення таких дітей та молодих людей у заклади освіти й підготовки до соціально-особистісної самореалізації.

Методичні рекомендації щодо налагодження реабілітаційно значимої міжособистісної взаємодії із постраждалими дітьми та молоддю. Наш власний досвід реалізації гуманітарних місій та осмислення досвіду інших фахівців (Сміт Патрік, Дирегров Атле, Юле Вільям (2022); Alastair Ager, Bree Akesson, Lindsay Stark, Eirini Flouri, Braxton Okot, Faith McCollister and Neil Boothby (2011); Н. Бочкор, Є. Дубровська, О. Залеська. та ін. (2014); L. Terr (1991); *Програма*, 2017) став підставою виокремлення важливих методичних аспектів налагодження міжособистісної взаємодії із постраждалими внаслідок війни дітьми та молоддю:

1) Порада «забудьте про все це» не спрацьовує. Зрілим особам важливо бути підготовленими до спілкування зі своїми учнями, яким варто відчувати готовність їх вислухати, підтримати, здійснити аналіз відчуттів та досвіду. Варто викликати у дитини чи молоді особи довіру до того, що ми, дорослі (куратори студентських груп, класні керівники, соціальні працівники тощо), можемо допомогти зі створенням безпечного для підростаючої особистості місця проживання, упевнити в тому, що їхні батьки чи опікуни використають усі можливості задля того, щоб вони відчували себе в безпечному просторі.

2) Підтримка дітей та молодих осіб щодо практикування позитивних шляхів долання стресових станів і страхів, вибору найліпших стратегій для певних ситуаційних моментів. Спершу варто дізнатись про те, які конкретно методи і стратегії в минулому допомогали їм перемагати страхи чи деструктивні емоційні стани.

3) Стриманість і урівноваженість психолого-педагогічних працівників, що створить сприятливі мікрокліматичні умови навколо реабілітованих осіб. Важливо оминати ті теми бесід та діяльностей, при яких є ризик спричиняти додаткові натиски на дітей.

4) Важливо, щоб соціально-педагогічні та психолого-педагогічні працівники значну увагу приділяли й особистісному стану, - забезпечували піклування про особисте емоційне та фізичне благополуччя. Адже постраждали діти та молоді особи, які спостерігають навколо себе впевнених, спокійних та енергійних дорослих, швидше повернуться до врівноваженого повноцінного стану.

5) У процесі взаємодії з дітьми та молоддю вибудовувати діяльність таким чином, аби допомогти їм у визначенні того, чим конкретно їхня родина, освітній заклад, вулиці, місцевість є найліпшими. Попри все пережите в нашій державі визначати те, чому саме Україна є для нас дорогоцінною. Надавати дітям такі інформаційні повідомлення, які вони розумітимуть і матимуть змогу обговорювати зі своїм оточенням.

6) Проведення профілактичних заходів, спрямованих на попередження формування у дітей та молоді після пережитих ними психічних травм негативних навичок, виявів девіантної або антисоціальної поведінки. Це пов'язано з наявністю підвищеного рівня тривожності в постраждалих молодих людей, стресів, можливої агресивності, особистісних розладів. У таких випадках процес поступового формування просоціальної позитивної поведінки зростаючої особистості є вагомим аспектом реабілітаційного процесу.

7) Педагогічному, соціальному та психологічному працівнику важливо розбирати з дітьми ситуації, які відбулися, уважно добираючи висловлювання. Дитину або молодшу особу варто проінформувати про наслідки війни, але з урахуванням її вікових особливостей та рівня усвідомленості. Варто розуміти, що перебільшення в подачі інформації може більше налякати і спровокувати появу нових острахів і відчуття незахищеності. Проте, надання

додаткових знань допоможе дитині усвідомити, що відбувається в країні. Фахівець може задіювати дітей до спілкування-обміну думками, аби вони мали змогу доносити особисті судження й відчуття.

Крім цього, до питання розширення обізнаності дітей та молоді ми відносимо відслідковування разом із ними оновлених законів та інших нормативно-правових актів, які останнім часом оновлюються, доповнюються в цілях надання підтримки людям у складних життєвих обставинах. Завчасне доступне інформування дітей та їхніх близьких родичів щодо правових аспектів сприятиме усвідомленню ними можливостей отримання різних видів допомоги (*Рекомендації*, 2018).

8) Формування конструктивного ставлення дітей та молоді до змісту інформаційних повідомлень, які вони отримують у відкритому доступі (різноманітні інтернет-ресурси, телебачення, обговорення «слухів»).

Емоційні потрясіння провокують людей віднаходити дедалі більше новин, просиджувати години за інформаційними пристроями. У цих умовах складно відмежуватися від інформаційного потоку, що містить і неправдиві дані. У дітей варто розвивати навички аналізу інформаційних повідомлень, формувати емоційну резистентність (*Рекомендації*, 2018).

Висновки. Воєнні події, які відбуваються в Україні, зумовили необхідність соціально-психологічного захисту і допомоги такої соціально-незахищеної категорії громадян, як діти та молодь, у тому числі, тих із них, які відчувають особливі психофізичні потреби або

мають інвалідність. Педагогічна та соціально-психологічна реабілітація цих категорій осіб має бути комплексною, багаторівневою та динамічною системою заходів, спрямованих на відновлення, розвиток та утвердження соціального статусу особистості, її психологічних функцій, якостей, властивостей; захист психо-фізичного здоров'я та соціального благополуччя; всебічне залучення до повноцінної життєдіяльності та дієздатності. Ця комплексна система заходів може бути ініційованою різними фахівцями, які оточують постраждалу дитину (або молоду особу): вчителями, викладачами, психологами, соціальними працівниками. Реалізовані ними види діяльності (діагностична, просвітницька, профілактична, корекційно-терапевтична) поступово реалізують етапи реабілітування особи: від діагностування та визначення індикаторів розвитку до реалізації запланованої сукупності різнноманітних заходів.

До методичних особливостей налагодження конструктивного комунікування із дітьми відноситься: щире, терпляче ставлення дорослих, надання їм реалістичної інформації щодо поточного стану в країні; підтримка при вираженні ними власних душевних станів; сприяння релаксації та рекреації.

У перспективі подальших досліджень плануємо поглибити вивчення педагогічних умов для реабілітації молоді, а також розробити та перевірити освітні технології педагогічної та соціально-психологічної реабілітації студентської молоді з інвалідністю, які постраждали внаслідок військових дій в Україні.

Література

- Алексєєнко Т. Ф., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю., Биби́к Д. Д. Вимушені переселенці: соціально-педагогічні проблеми і досвід підтримки. Монографія / заред. Т.Ф. Алексєєнко. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. 240 с
- Бачинська М. В. Психолого-педагогічні механізми ментального відновлення підростаючої особистості в аспекті соціальних подій військового сьогодення *Актуальні питання у сучасній науці* № 2(2). 2022. С. 521–531 DOI : [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2\(2\)-521-531](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2(2)-521-531)
- Бочкор Н. П., Дубровська Є. В., Залеська О. В. та ін. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. Київ : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.

- Війна не скасовує потребу протидіяти домашньому насильству URL : <https://la-strada.org.ua/novyny/vijna-ne-skasovuye-potrebu-protydiyaty-domashnomu-nasylstvu.html> (Дата перегляду: 02.06.2022)
- Григоренко І. О., Савельєва Н. М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. [для студ. і магістр. спец-тей «Соц. робота» і «Соц. педагогіка»] Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.
- Кравченко О. Соціально-психологічна реабілітація дітей та молоді як завдання закладу освіти. Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції. м. Кам'янець-Подільський 27-28 травня 2021 року. С. 327–329.
- Кузьміна М. О., Масюк О. П., Кузьмін В. В., Мещан І. В. Соціальне партнерство як інструмент підготовки соціального працівника у закладі вищої освіти. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2021. Вип. 2(5). С. 168–177. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-18>
- Лещук Г. В. Віктимблеймінг як соціальна проблема. *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2021. Вип. 2(5). С. 160–168. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-17>
- Сміт Патрік, Дирегров Атле, Юле Вільям. Діти та війна. Навчання технік зцілення. Для дітей віком від 8 до 18 років / пер. З англ. О. Антонішин. Львів : Галицька видавнича спілка, 2022. 108 с.
- Про затвердження Програми соціально-психологічної реабілітації дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах : проєкт Наказу Міністерства соціальної політики України URL : <https://www.msp.gov.ua/projects/727/> (Дата перегляду 02.06.2022)
- Програма розвитку емоційної стійкості дітей, Психосоціальна підтримка в школі і поза нею (Частина 2). Довідник менеджера програми. Товариство Червоного Хреста України. Київ, 2017. 38 с. URL : <https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Childrens-Resilience-3-Programme-Managers-Handbook.pdf>. (Дата перегляду 02.06.2022)
- Рекомендації для педагогічних працівників щодо роботи з учнями у конфліктний та постконфліктний період. Ворожбянський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів Лебединської міської ради Сумської області. Психологічна служба. 23.04.2018. URL : <http://vorozhba.lbd-osv.gov.ua/news/20-56-50-23-04-2018/> (Дата перегляду 02.02.2022).
- Тимченко Г. М., Літвінова А. М. Засоби діагностики режиму дня та стану здоров'я студентів (на прикладі практичної реалізації відкритих електронних курсів в класичному університеті). *Науковий журнал Хортицької національної академії. (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)* : наук. журн. / [редкол. : В. В. Нечипоренко (голов. ред.) та ін.]. Запоріжжя : Вид-во комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради, 2021. Вип. 2(5). С. 63–72. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-7>
- Царенко Л., Вебер Т., Войтович М., Гриценко Л., Кочубей В., Гридковець Л. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1-3. Київ : Organization for Security and Cooperation in Europe, 2018. 208 с.
- Шевцов А. Г. Освітні основи реабілітології : монографія. Київ: «МПЛеся», 2009. 483 с.
- Alastair Ager, Bree Akesson, Lindsay Stark, Eirini Flouri, Braxton Okot, Faith McCollister, and Neil Boothby. «The impact of the school-based Psychosocial Structured Activities (PSSA) program on conflict-affected children in northern Uganda». In *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 52:11, 2011. P. 1124–1133.
- Terr L. Childhood traumas: an outline and overview. *American Journal of Psychiatry*. 1991. Vol. 148. P. 10–20.

References

- Alastair, Ager, Bree, Akesson, Lindsay, Stark, Eirini, Flouri, Braxton, Okot, Faith, McCollister & Neil Boothby (2011). The impact of the school-based Psychosocial Structured Activities (PSSA) program on conflict-affected children in northern Uganda. *In Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 52:11. 1124–1133 (eng).
- Aliexsieienko, T. F., Honchar, L. V., Kunytsia, T. Yu. & Bybyk D. D. (2020). Forced migrants: socio-pedagogical problems and experience of support. Monograph : Imex-LTD (ukr).
- Bachynska, M. V. (2022). Psychological-pedagogical mechanisms of mental recovery of the growing personality in the aspect of social events of the military present. *Current Issues in Modern Science* No. 2(2). 521–531 [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2\(2\)-521-531](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-2(2)-521-531) (ukr).
- Bochkor, Y., Dubrovskaya, O., Zaleska, O. et al. (2014). The socio-pedagogical and psychological work with children in the conflict and post-conflict period : MZHPTS «La Strada-Ukraina» (ukr).
- Hryhorenko, I. O. & Savelieva, N. M. (2017). Social work with internally displaced persons in modern conditions: training. manual [for students and master's degree students of specialties "Social Work" and "Social. Pedagogy"] : Poltava National Pedagogical University Publishing (ukr).
- Kravchenko, O. (2021). The socio-psychological rehabilitation of the children and youth as the task of an educational institution. Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference "The Innovations of Partnership Interaction of Education, Economy and Social Protection in the Conditions of Inclusion and Pragmatic Rehabilitation of Society. 327–329 (ukr).
- Kuzmina, M. O., Masiuk, O. P., Kuzmin, V. V. & Mishchan, I. V. (2021). Social partnership as a tool for university training of social workers. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal I* [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 2(5). 168–177. DOI : <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-18> (ukr).
- Leshchuk, H. V. (2021). Victim blaming as a social problem. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal I* [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 2(5). 160–168 <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-17> (ukr).
- On the approval of the Program of social and psychological rehabilitation of children who are in difficult life circumstances: Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine <https://www.msp.gov.ua/projects/727/> (Access: 02.06.2022) (ukr).
- Recommendations for the teaching staff on working with students in the conflict and post-conflict period 23.04.2018. <http://vorozhba.lbd-osv.gov.ua/news/20-56-50-23-04-2018/> (Access: 02.02.2022) (ukr).
- Shevtsov, A. G. (2009). Educational foundations of rehabilitation: monograph : «MPlesya» (ukr).
- Smith, P., Dyrehrov, A., & Yule, V. (2022). The children and war. The learning healing techniques. For children aged 8 to 18 years/ translated from English by O. Antonyshyn : Halychyna Editorial Community (ukr).
- Terr, L. (1991). Childhood traumas: an outline and overview. *American Journal of Psychiatry*. Vol. 148. 10–20. (eng).
- The children's emotional resilience development Program, psychosocial support in and out of school, Part 2. Program Manager's Guide. Red Cross Society of Ukraine. (2017) <https://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2017/04/Childrens-Resilience-3-Programme-Managers-Handbook.pdf>. (Access: 02.06.2022) (ukr).
- Tsarenko, L., Weber, T., Voitovych, M., Hrytsenok, L., Kochubey, V. & Hrydkovets, L. (2018). Fundamentals of rehabilitation psychology: overcoming the consequences of the crisis. Tutorial. Volume 1-3. : Organization for Security and Cooperation in Europe (ukr).

Tymchenko, G. M. & Litvinova, A. M. (2021). Means of diagnosing daily schedule and health status of students (using the example of practical implementation of open electronic courses in a Classic University). *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. (Series: Pedagogy. Social Work) : scientific journal / [editorial board : V. Nechyporenko (chief editor) and others] : Publishing house of the Municipal Institution of Higher Education Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy of Zaporizhzhia Regional Council, Iss. 2(5).63–72. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-7> (ukr).*

War does not eliminate the need to address domestic violence <https://la-strada.org.ua/novyny/vijna-neskasovuye-potrebu-protydiyaty-domashnomu-nasylstvu.html> (Access: 02.06.2022) (ukr).

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL PECULIARITIES OF PEDAGOGICAL AND SOCIAL-PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF CHILDREN AND YOUTH DURING THE MILITARY EVENTS IN UKRAINE

Maryna Bachynska, Candidate of Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Social Work, Psychology and Socio-cultural Activities named after T.H. Sosnowska, Educational and Rehabilitation Institution of Higher Education "Kamianets-Podilskyi State Institute", Kamianets-Podilskyi, Ukraine, e-mail: bmv-marisha37@ukr.net

The scientific article identifies the relevance and necessity of providing pedagogical and socio-psychological rehabilitation of children and youth in present-day Ukraine. The place of rehabilitation of persons with special needs included in the inclusive space of Ukrainian society has been determined.

The article reveals the place of rehabilitation programs in the system legislative regulations. Types of rehabilitation are characterized. The author describes technologies for working with children and youth who are in a state of internal crisis and need to be restored in modern military conditions. The methodological recommendations on methods of psychological and pedagogical rehabilitation are given. Accompanying socially oriented activities in the complex rehabilitation of adolescents are characterized. The content, structural components and methods of rehabilitation are highlighted. The stage-by-stage pedagogical and social-psychological rehabilitation of children and youth has been developed and is presented in the article. The specificity of approaches to rehabilitation work with adolescents with special physical and mental needs is determined.

The scientific article describes the psychological and pedagogical rehabilitation of children and youth as a complex, multi-level and dynamic system of measures aimed at improving, developing and affirming the social status of individuals, their psychological functions, qualities, properties; protection of psychophysical health and social well-being; social involvement in full-fledged life activities and capacity for action, inclusion in social relations based on the elimination of restrictions on life activities and the creation of an accessible environment.

The main goals of pedagogical and socio-psychological rehabilitation of children and youth in the conditions of modern Ukraine are disclosed, including the formation and restoration of personal identity, social adaptability, promotion of professional formation, support in difficult life circumstances, promotion of adaptation to effective educational process, increase in the rehabilitation potential.

Key words: the military conditions, children, young generation, educational space, persons with disabilities, pedagogical influence, means of psychodiagnostics, social assistance, rehabilitation.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.05.2022

Прийнята до друку / Accepted 15.06.2022

Унікальність тексту 96,6 % (Unicheck ID1012313490)

© Бачинська Марина Володимирівна, 2022.